

Zehra Zeynep Sadıkoğlu, *Yeni Anneliğin Sosyolojisi: Postmodern Zamanda Anne Olmak*, Alfa Kitap, 2023, 256 s.

Deđerlendiren: Sahra Rayana

Annelik, bireyin çocuk sahibi olması ile kazandığı bir unvan olarak algılansa da, bu unvanın ötesinde, uzun süreli bir psikososyal ve sosyokültürel hazırlık sürecinin sonucu olarak şekillenen bir deneyimdir. Özellikle kız çocukları, dünyaya geldikleri ilk yıllardan itibaren toplumsal beklentiler doğrultusunda, oyunlar ve oyuncaklar aracılığıyla annelik rolüne dair bir simülasyona dahil edilirler. Bu, sadece annelik becerilerinin kazandırılmasını değil, aynı zamanda toplumsal normlara uygun bir şekilde bu becerilerin sergilenmesini de içerir.

Bu bağlamda, annelikle ilgili toplumsal beklentiler, annelerin yaşamlarını hem bireysel hem de toplumsal düzeyde şekillendirir. Anneler, toplumsal ve kültürel baskılarla, kendi arzuları, değerleri ve deneyimleri arasında bir denge kurmaya çalışırken, bu süreç, çoğu zaman hem duygusal hem de psikolojik olarak zorlayıcı olabilir. Toplum, annelik rolünü yalnızca biyolojik bir sorumluluk olarak değil, aynı zamanda kültürel, psikolojik ve toplumsal bir yük olarak da biçimlendirir. Bu yüzden annelik, kişisel bir deneyim olmanın ötesinde, toplumsal ve kültürel bağlamda sürekli olarak yeniden şekillenen ve bireyin içinde bulunduğu sosyal çevreyle etkileşim içinde olan dinamik bir süreçtir.

@ Doktora Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, psksahrarayana@gmail.com

id <https://orcid.org/0000-0002-3883-062X>

DOI: 10.12658/D0391
insan & toplum, 2025; 15(1): 226-230
insanvetoplum.org

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde doktor öğretim üyesi olarak çalışmalarını sürdürmekte olan Zehra Zeynep SADIKOĞLU, *Yeni Anneliğin Sosyolojisi: Postmodern Zamanda Anne Olmak* adlı kitabında bu konuya önemli katkılar sunar. 256 sayfadan oluşan eser, yazarın *Yoğun Annelik Algısı: Annelerin Perspektifinden Çağdaş Ebeveynlik Kültürü* isimli doktora tezine dayanmaktadır. Yazar arka kapak yazısında eserini “gündelik hayat tecrübelerimin akademik bir sorgulamaya dönüşmesi hikayesi” olarak tanımlar. Eserin temelinde yer alan araştırmancının amacı, yeni anneliğin sosyokültürel bağlamını derinlemesine anlamak ve yorumlayabilmek olarak aktarılmıştır. Bu metin kısaca modern sosyolojide postmodern eleştiriler ve sosyal yapıların dönüşümü üzerine akademik bir tartışma olarak tanıtılabilir. Sadıkoğlu’nun kitabı önsöz, giriş ve sonuç dışında annelik olgusunun derinlemesine ele alındığı dört ana bölümden oluşur.

Dört ana bölümden ilki Bilgi Temelli Annelik adlı bölümüdür. Yazar bölümde özellikle postmodern düşüncenin etkisiyle toplumsal kurumların, ekonomik sistemlerin ve bireyin sosyal rolünün nasıl yeniden şekillendiği üzerinde durmaktadır. Yazar bu bölümde otoriter bilginin anneliği toplumsal bağlamda nasıl şekillendirdiğini vurgular. İlk olarak zamanın ruhundan etkilenen annelik süreçlerinin modernleşme öncesi içgüdüsel ve ahlaki sorumluluk olarak görülen anneliğin modernleşme ile birlikte daha standart ve rasyonel düzenlemelere tabi tutulmaya başladığını ifade etmektedir. Modernleşme, annelik ve bilimsellik kavramlarını aynı düzlemde buluşmasını sağlarken aynı zamanda anne çocuk ilişkisinin psikolojik boyutuna vurguyu arttırmıştır.

Türkiye’de 2000’li yıllar çocuk yetiştirme tavsiyelerinin katı bir üsluptan daha destekleyici ve olumlu yaklaşıma doğru evirildiği geçiş dönemidir. Çocuk yetiştirme önerilerindeki bu değişim ilk olarak tıp ve sağlık alanında kendini gösterirken toplumun değişen ihtiyaçları sonrası psikoloji ve pedagoji bilimlerinin çocuk bakım modellerini bilimsel bir temelle değiştirip dönüştürdüğü görülmektedir. Yazar Sadıkoğlu bu noktada kadınların kurduğu profesyonel olmayan uzman bilgi kaynaklarından da bahseder. Kendi ebeveynlik deneyimlerini diğerlerine faydalı olmak adına genellikle dijital mecralarda paylaşan anneler profesyonel olmayan “ebeveynlik uzmanı” oluşumunu meydana getirirler. Geçmişte özel alanda konumlanan, halk bilgeliğine dayanan annelik, profesyonel, bilimsel ve uzman rehberliğine ihtiyaç duydukça kamusal alana taşınmıştır. Yazar, bu değişimin anneliğe geçmişte olduğundan daha rasyonel ve profesyonel bir iş niteliği kazandırdığını ifade etmektedir.

Özetle yazar, bu bölümde modern ve postmodern teorisyenlere atıflarla kuramsal çerçeveyi sağlam bir zemine oturtmuş; konuyu sosyolojik bir perspektiften derinlemesine ele almıştır. Ayrıca günümüz toplumlarının ekonomik, sosyal ve kültürel

dinamikleri iyi bir şekilde analiz edilmiş; esneklik, bireyselleşme ve küreselleşme gibi olgulara yapılan vurgu konunun güncel bir bağlamda değerlendirilmesini kolaylaştırmaktadır. Bauman, Harvey, Castells gibi postmodern toplum teorisyenlerine yapılan atıflar, çalışmayı teorik olarak zenginleştirmektedir. Yine aynı bölümde esere konu alan doktora çalışmasının araştırma verilerini görmek de mümkündür. Annelerin Bilgi ve Bilgiye Erişim Yaklaşımları kısmında, diğer bilimsel görüş ve çalışmalara atfın az olmasına rağmen, katılımcıların ifadelerine yer verilerek argümanlar somut olarak desteklenmiş ve metnin akıcılığı arttırılmıştır.

Kitaptaki dört ana bölümden ikincisi olan Risk Bilinçli Annelik adlı bölümde annelerin risk bilinçlerinin kökenleri ve bu bilincin çocuk yetiştirme süreçlerine etkisi sosyolojik bir perspektiften ele alınmıştır. Modernleşme ile birlikte riski oluşturan kaynaklar ve insanların bundan etkileme biçimleri de farklılık göstermiştir. Yeni risklerin bilinmez sonuçları insanların risklerle ilgili meşguliyetlerini arttırmıştır. Artan risk meşguliyetinin sonuçlarından biri de ontolojik güvenliğin yerini ontolojik kaygıya bırakmasıdır. Bu kaygı güvenli liman arayan ebeveynleri uzman görüş ve önerilerine daha fazla başvurmaya yönlendirmektedir. Çünkü riskin değişen anlamı, kesinliği ve düzeni teşvik etme, geleceği kontrol altına alma gibi motivasyonları barındırmaktadır. Yazar, bu bölümde annelikteki risk bilinci kavramını detaylı biçimde ele almıştır. Bölüm, konuya hakimiyeti olmayan bir okurun da son derece istifade edebileceği açık, net aynı zamanda detaylı, başlıklar arası bağlantıları son derece iyi hazırlamış, içeriği zengin ve bilimsel kaynaklara desteklenmiş başarılı bir anlatıma sahiptir.

Düşünümsel Annelik adlı bölümde annelerin uzman görüşlerini kendi koşullarına göre eleştirel bir şekilde değerlendirip uyarladıkları “düşünümsel” annelik kavramı incelenmektedir. Bu kavram uygulamaların yeni bilgiler ışığında incelenip, eleştirilip, yenilenmesini ifade etmektedir. Yazar bölüm boyunca düşünümselliği annelik perspektifinden ele almakta ve farklı boyutlarını detaylı açıklamaktadır. Bu, anneliğe daha pasif bir geleneksel yaklaşımdan aktif ve yansıtıcı bir yaklaşıma geçişi yansıtmaktadır. Bu çerçevede anneler, sürekli kendilerini değerlendirir ve ebeveynliklerini hem kişisel ideallerine hem de dışsal beklentilere uyumlu hale getirmeye çalışırlar. Bir başka ifade ile annenin çocuğun sağlıklı gelişimi ve başarısı için karşılaştığı uzman önerilerinden birini ya da birkaçını seçmesi, sorgulaması, ihtiyaç halinde yeniden düzenlemesi olarak özetlenebilir.

Yazarın değindiği ve bölümde uzunca yer verdiği bir diğer önemli nokta ideal annelik kavramıdır. Bu kısımda katılımcılara ideal annelik kriterleri sorulmuş ve yanıtlar çeşitli temalar altında toplanarak literatür bilgisi ile desteklenmiştir. Sadıkoğlu, çocuklarını yetenekli gördükleri alanlarda maddi ve manevi olarak desteklemenin ideal

anneler için yatırım gerektiren bir “iş” olduğunu ifade etmektedir. Bu bölümde ideal annelik ve annelik uygulamalarını sosyolojik bir perspektiften değerlendirmesine ele almıştır. Ayrıca günümüz ideal annelik kriterlerini detaylı biçimde işleyerek okuyucuya konuya ilişkin geniş bir bilgi kaynağı sunmuştur. Sosyal değişimlerin ve teknolojik gelişmelerin annelik uygulamaları üzerindeki etkilerini açıkça ortaya koyan Sadıkoğlu, okuru düşünmeye ve gündelik gözlemleri yorumlamaya teşvik etmektedir.

Kitaptaki son bölüm Gözetimden Özdenetime Annelik adlı bölümüdür. Bu bölümde gözetim toplumuna ilişkin sosyolojik fikirlerin annelik olgusuna yansımaları tartışılmıştır. Bölümde özellikle panoptik gözetim ve özdenetim kavramları üzerinde durulmaktadır. Gözetim ve özdenetim kavramlarının annelik açısından ele alındığı kısımda yazar, konuyu kendi içinde hamilelik, doğum, eğitim ve anne çocuk ilişkisi kısımlarına ayırarak araştırma verilerini sunmuştur. Bu sayede metin daha anlaşılır bir temel üzerinde daha akıcı ilerleme imkânı bulmuştur.

Yazar, Foucault'nun panoptikon ve gözetim toplumu kavramları üzerinden modern annelik deneyimini tartışmaktadır. Panoptikon, bireylerin her an gözlenme ihtimaliyle kendi kendilerini disipline etmesini sağlayan bir iktidar aracı olarak ele alınmıştır. Metinde kadınların annelik rollerinde içselleştirdikleri disiplin, toplumsal normların ve panoptik gözetim düzeninin bir uzantısı olarak yorumlanmaktadır. Bölümde gözetim ve özdenetim kavramlarının annelik üzerindeki tezahürünün ele alındığını söylemek mümkündür. Yazar, bu bölümde modern ve postmodern teorisyenlere atıflarla kuramsal çerçeveyi sağlam bir zemine oturtmuş; konuyu literatüre yaptığı atıflarla ele almıştır. Ayrıca günümüz annelerinin gözetim ve özdenetim konularındaki tutum ve davranışları iyi bir şekilde analiz edilmiş; annelerin ifadelerine yer verilerek teorik kısmın okuyucunun zihninde somutlaşması sağlanmıştır. Kitabın sonuç kısmında ise yazar okuyucuya kapsamlı bir özet sunmaktadır.

Sadıkoğlu'nun çalışması, anneliği hem bireysel hem de toplumsal bağlamda anlamaya yönelik önemli bir katkı sunmaktadır. Yazar, çağdaş anneliği şekillendiren sosyo-kültürel bağlamı analiz etmek için fenomenolojik yaklaşım kullanarak anneliğin deneyimsel boyutlarını ortaya koymaktadır. Bu metodoloji, araştırmacının annelik rolünü ve bu roldeki değişimlerin sosyal anlamlarını daha geniş bir toplumsal bağlama yerleştirirken, annelik deneyimlerinin bireysel farklılıklarını da göz önünde bulundurmasına olanak tanır. Kitapta ayrıca nitel veri ve literatür taramaları kullanılarak teorik bilgiler ve pratik gözlemler arasında bağlantı kurulmuştur.

Genel olarak eser, anneliğin bir zamanlar içgüdüsel ve özel bir rol olarak görülen bir deneyimden, postmodern çağda daha karmaşık ve toplumsal olarak şekillenen bir deneyime dönüşümünü ayrıntılı bir şekilde anlamamıza katkı sağlamaktadır. Sadıkoğlu'nun kitabı,

geniş bir literatür taramasına dayanmaktadır. Kitap, annelik üzerine yapılan sosyolojik ve psikolojik çalışmaların yanı sıra postmodern teorilere dair kapsamlı bir literatür özeti sunmaktadır. Bu kaynakların doğru ve etkili bir biçimde kullanılması, kitabın akademik yönünü güçlendirmektedir. Sadıkoğlu, literatürdeki farklı görüşleri derinlemesine tartışarak, kendi argümanlarını bu görüşlerle ilişkilendirmiştir. Aynı zamanda çalışmasına temel olan klasik sosyoloji teorilerinin yanı sıra, modern ve postmodern teori ile çağdaş akademik düşünceye de yer vermektedir.

Kitap, akademik yazımda genel olarak akademik bir dil kullanır. Sadıkoğlu, kavramları ve teorileri açık bir şekilde açıklamak için basit bir dil yerine, görece karmaşık bir dil yapısı tercih eder. Bu, akademik bir çalışma için genellikle beklenen bir özelliktir. Ancak bu dil bazen, daha geniş bir okuyucu kitlesi tarafından anlaşılmasını zorlaştırabilir. Yazar, profesyonel akademik dergilerde ve üniversite düzeyindeki çalışmalarda kullanılan terminolojiye sıkça başvurarak, eserin bilimsel değerini artırma iddiasındadır. Ancak, anlatımda sıkça yer verilen postmodernite, düşünümsel, neoliberalizm gibi kavramların açık bir şekilde tanımlanması, konuyu daha geniş bir kitleye açıklığa kavuşturmak açısından önemli olabilir. Bu tür tanımlar, özellikle disiplin dışı okuyucular için daha anlaşılır hale getirilmelidir.

Yeni Anneliğin Sosyolojisi adlı kitap akademik dil açısından kapsamlı, teorik derinliği yüksek, dikkatli bir çalışmadır. Teorik ve metodolojik yaklaşım açısından sağlam bir altyapıya sahip olan eser, anneliğin toplumsal olarak inşa edilen bir olgu olarak nasıl şekillendiğini ele almaktadır. Kitap, sosyolojik bir bakış açısıyla annelik üzerine derinlemesine bir analiz sunarak hem akademik çevreler hem de konuyla ilgilenen araştırmacılar için önemli bir kaynak niteliği taşır.